

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ПАТРИОТТЫҚ СЕЗІМГЕ ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Бақраденова А.Б. , Калиаджаров Д.*

І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Қазақстан Республикасы, Талдықорған қ.
*e-mail: altyn.bakradenova@mail.ru, kaliazhdarov.d@gmail.com

Бұл мақаланың мақсаты – теориялық қағидалар мен эмпирикалық мәліметтер негізінде мектепке дейінгі кезеңнен бүлдіршіндерді патриоттық сезімге тәрбиелеуде ойындар мен сөздік әдісінің тиімділігін талдау, сондай-ақ ата-аналар мен балабақша педагогтеріне ұсыныстар беру. Авторлар балалардың отбасы, отан, туған ел туралы түсініктерін дамытып, патриоттық тәрбиенің адамгершілік құндылықтарды, соның ішінде туған елге деген сүйіспеншілікті қандай тиімді жолдармен берілуін талдайды. Теориялық зерттеулер мен эмпирикалық мәліметтер негізінде ойын және сөздік әдістерінің патриоттық тәрбиені қалыптастырудағы маңызды рөлін көрсетеді. Ата-аналармен жүргізілген сауалнама көрсеткіштері отбасы мен балабақшада әлеуметтік институт ретінде халық мәдениетін отансүйгіштікке тәрбиелеу құралы ретінде толық пайдаланбайтындығы, ал бұл мәселені шешуде оның әлеуеті зор екені сарапталған. Зерттеу нәтижесінде, мектеп жасына дейінгі балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес патриоттық сезімге тәрбиелейтін қимылдық ойындарды, патриоттық мазмұндағы сахналық қойылымдарды, заманауи цифрлық ойындарды ұйымдастыру мен оқу-тәрбие процесінде патриоттық рухты шығармаларды қолдану үлгілері ұсынылған.

Кілт сөздер: мектепке дейінгі балалар, ұлттық тәрбие, патриоттық сезім, сөз әдісі, рөлдік-іскери ойын, құндылықтар, ұлттық рәміздер, салт-дәстүр.

Кіріспе

Қазіргі уақыт безбені ұлттық тәрбиені жаңғыртуды алға қойып отыр. «Ұлттық тәрбие дегеніміз – сана-сезімі қалыптасқан, ұлттық мүдденің өркендеуіне үлес қоса алатын ұлттық құндылықтар мен жалпы адамзаттық құндылықтарды өзара ұштастыра алатын ұлтжанды тұлғаны тәрбиелеу» делінген энциклопедиялық анықтамалықта [1]. Балаға патриоттық сезімді отбасынан бастап ұялату, оны ұлтжанды қылып өсіру – әрбір ата-ананың міндеті. «Не ексең, соны орасың», – дейді халқымыз. Қазақтың дәстүрлі отбасы балаларды сәби кезден дәстүрлі әдет-ғұрыптармен тәрбиелеп келді. Бүгінгі жаңғырған заманда балаларды қандай жолға бастасак, олардың сол бағытты алатыны белгілі. Ал біздің ата-бабаларымыздан қалған асыл мұрамыз – тәрбиеміз қазақтан басқа ешкімде жоқ үлгі бола тұра, жартылай европаланған, тілін дамытпайтын, елін ардақтамайтын ұрпақ өсіп келе жатқандай. Халқымыздың ұлттық дүниетанымы мен бүгінге келіп жеткен тарихи мағлұматтарында баланы бесікке бөлеп, әсемдікке, әдемілікке, патриоттық рухқа тәрбиелеу қатаң ұсталынғаны байқалады. Баланы бүлдіршін кезеңінен ұлттық патриотизмге тәрбиелеу туралы Мағжан Жұмабаев: «Ұлт тәрбиесі баяғыдан бері сыналып, көп буын қолданып келе жатқан тақтай жол болғандықтан, әрбір тәрбиеші, сөз жоқ, ұлт тәрбиесімен таныс болуы керек» деп жазған [2]. Қазіргі тәуелсіз ел ұрпағын ұлттық салт-дәстүр негізінде тәрбиелеу мәселесіне қазақ тарихының зерттеушісі М.Қойгелдиев, этнопедагогика ғылымын жаңғыртушы С.Қалиев және этнограф Ж.О. Артықбаевтар бірнеше еңбектерін арнаған. «Туған жерге, туған еліне, туған тіліне деген сүйіспеншілік кішкентай нәрселерден – отбасына, үйіне, балабақшасына деген сүйіспеншіліктен басталады. Бұл махаббат бірте-бірте кеңейе отырып, туған елге, оның тарихына, өткені мен бүгініне, бүкіл адамзатқа деген сүйіспеншілікке айналады» деген орыс мәдениеті мен көне

әдебиетінің атақты зерттеушісі Л.Д. Лихачев өзінің балаларға арнаған үшінші хатында [10]. Ғалым ұлттық тәрбие мен патриоттық тәрбиенің ара-жігін ажыратып, патриоттық тәрбиені отбасынан бастау қажеттігін ескертеді. Елінің патриоты етіп тәрбиелеу үшін балаларды мектепке дейінгі кезеңнен патриоттық сезімге тәрбиелеу қазіргі педагогика ғылымында келелі мәселесі болып тұр.

Материалдар мен әдістер

«Патриотизм» сөзі (грек тілінде – patriots-отандас, paths-отан, атамекен) Отанға сүйіспеншілікті, оған деген адалдықты, туған жеріне бауыр басушылықты білдіреді. Қазақ халқы – ұлтжанды, үлкенге құрмет, кішіге ізет, дұшпанға қатал, досына адал сыйлы халықтың бірі. Табиғат берген осындай асыл қасиеттерді бала бойында отбасында, балабақшада, мектептерде, орта-кәсіби және жоғары білім беру мекемелерінде жүйелі түрде дамытатын болсақ, патриоттық тәрбиенің маңызы зор екендігіне көз жеткізе алар едік. Сәби тәрбиесі мен оның тілін, ділін ұлттық құндылық тұрғысында қалыптастыруда баланы бесікке бөлеудің, анасының бесік жырын айтудың маңызы ерекше болған. Халқымыз тіпті бала бесігінің үстіне жапқан жеті нәрсенің әрбірінің ырымын ескерген. Баланы бөлегенен кейін бесік үстіне көрпемен қатар тон, шапан, кебенек жабу, жүген мен қамшы ілу дәстүрі болған. Қазақтың ұлттық киімдерін жабу арқылы халықшыл болсын, кебенек, жүген, қамшы ілу арқылы елін қорғайтын ер азамат болып ержетсін деген тілектер білдірілген.

Өз отбасындағы әдет-ғұрыпты балалар балабақшада рөлдік-мазмұнды ойындарда көрсетіп жатады. Бөпені бесікке бөлеу, оны әндетіп, тербету, қонақты қарсы алу жолын ұстану, үлкенді сыйлау, дұрыс сәлемдесу, ата-әжесін құрметтеп төрге шығару әдептері тәрбиешінің рөлдік-мазмұнды ойындарды дұрыс басқаруы арқылы қалыптастырылады. Ойын барысында әр бала өзі таңдаған қызметті қызыға орындайды, біртіндеп арнайы ұйымдастырылған оқу-тәрбие әрекеттерінде ұлттық әлеуметтік және адамгершілік құндылықтарды меңгере бастайды. Патриоттық тәрбие белгілері отбасы мен балабақшада берілетін адамгершілік, эстетикалық, рухани тәрбие процесінде көрініс береді.

Мектепке дейінгі және бастауыштық оқыту сатысындағы балаларға жақын тұратын үлкендер – баланың кіндік шешесі, нағашы жұрты. Олардың сүйіспеншілікпен азан шақырып баланың атын қоюы, тұсау кесу, сүндет той, тілашар сияқты мектепке барар алдындағы тойларда түрлі ырымдарды жасауы отбасында өсіп келе жатқан сәбилердің көз алдында өткізіліп жатуы туысқа жақын болуды, туысқанға деген сезімді қалыптастырады.

Отбасы мүшелеріне, өз жұрты мен нағашы жұртына деген жақындық баланы отанға, елге деген сүйіспеншілікке жеткізеді. Әр халықтың өзіне тән мінез-құлқы, өзіне ғана жарасатын әдет-ғұрпы болатыны белгілі. Сол халықтың ұрпақтары ата-баба дәстүрінің тағылымдарын бойларына сіңіріп өссе ғана халыққа тек абырой әкеледі. Туған халқымыздың тұрмыс-салтын, әдет-ғұрпын жарық дүниеге шыр етіп келіп, көзін ашқан күннен бастап сезіммен қабылдап, кейінірек үлкендерден өз халқының тәрбие үлгілерін дұрыс алмаған бала рухани мүгедек болып қалады деп есептейміз.

Патриоттық тәрбие балаға жақын, өздері жақсы көретін үлкендерден естіген және жадына түйген ақыл-кеңестерден, нақыл сөздерінен беріледі. «Балдырған» журналы 40жыл бойы шығаруға ат салысқан ақын М.Әлімбаев өзінің «Халық – ғажап тәлімгер» деген халық педагогикасына толы жинағында: «Біз – үлкен болайық, кіші болайық, бәрімізде талай-талай тәлімнің тәліміз, тоқсан тарау арнамен тоғысқан татымды тәрбиенің жемісіміз... Оны айтасыз: баяғы заманда көз жұмған бабаларымыз, үлкендеріміз бен кіші әжелеріміз де мәңгі өшпес ізгі дәстүрдің өнегесімен бізді баулып жатыр, баули да береді» деп жазған [3]. Мысалы, «Отан – анаң, отан – атаң», «Отан отбасынан басталады» дегенді балалардың құлағына сіңірумен қатар, осы аталарынан қалған педагогикалық тәлімді сөздерін әңгімелесу әдісімен әрдайым айтып отыру балаларды патриотизмге, елін, кең-байтақ жері бар отанын сүйе білуге тәрбиелейді. Ақынның «Қитар көжек» өлеңін жаттатқанда «Өзіне сенген – өжет», «Ұлттар достығы» күніне арналған ертеңгілікте «Ұлтын білгің келсе, ғұрпын біл», әнұранды айтқызуға дайындау кезінде «Отанның орны– жүректе» деп әр

сөздің мағынасын қабылдайтындай етіп, жүрек тұсын ұстатып, мемлекеттік рәміздерді көрсете отырып түсіндіру әдісін қолданған жөн.

Республика күнін тойлау шарасында немесе «Сарбаздыққа қабылдау» атты сахналық ойында серт беру кезінде топпен әрі жекелей:

«Туған жерді сүю – парыз

Сүю үшін білу – парыз

Қасиетін ұғу – парыз

Күзетінде – тұру парыз» - деген ақын аталарының бір шумақ өлеңін жатқа айтқызу тиімді болмақ. Жас балаларды отанын, елін сүюге тәрбиелейтін өзекті сөздерді Мұзафар Әлімбаев халықтың өз ішінен жинақтап отырған. «Бала болсаң, болғандай бол, ағайынға қорғандай бол», «Отаның берік болса, жауың алмайды», «Ел қуатты болмай, қуаныш тұрақты болмас» деген нақыл сөздерді отбасында аталары әңгімелеріне қосып, немерелерін асық, тоғызқұмалақ ойындарына баулыса, балаға жастайынан ел, отан туралы ұғымдар қалыптасар еді. «Егер ел аузында жүрген отан қорғау тақырыбына арналған мақал-мәтелдерімізді түгендеп теріп, тізер болсақ, – деп жазған ақын, – ол патриоттық тәрбиенің үлкен бір саласы екеніне әр оқырманның көзі жетеді» [3].

Нәтижелер мен талқылаулар

Жас ерекшеліктеріне байланысты топтарда патриоттық тәрбие әр баланың қабылдауына қарай ата-тегін білуінен, жақын туыстарының, тұратын жерінің елге еңбек сіңірген танымал адамдарының және қазақ елінің тарихи даталарына, рәміздеріне, ұлтымыздың салт-дәстүріне деген сүйіспеншілік қалыптастыруға бағыттауды қамтиды. Әдетте, ата-аналар балаларына әнұран шырқату мен рәміздерді жаттатумен айналысады, себебі бұл әрекет баласының патриоттық сезімін міндетті түрде оятады деп сенеді. Өлең-тақпақтарды құр жаттату арқылы «патриоттық сезім ояту» әрекетінің бір реттік қана әрекет екендігін іс-тәжірибедегі мысалдардан байқауға болады. Наурыз айында келетін Қыдыр бабаны Аяз ата деп түсінушілік, құрт-майдың, қазы-қартаның, қымыз бен шұбаттың дәрумендерге бергісіз пайдасын балаларға үйретіп ұғындырмау, олардың муляждарын дайындап, «Қонақты қарсы алу», «Жайлауға барғанда», «Наурыз тойы» т.б. драматизациялық ойындарда пайдаланбау балаларды ел дәстүріне салқын қарауға жеткізіп жүр. Қазақ батырлары, шешен-билері туралы ойыншықтар мүлде жоқ, телеэкраннан көрсетілетін аномацияланған мультфильмдер бала түгілі үлкендерді жалықтырып жібереді. Ата-аналарға берілген сауалнамадан «Ертегі айтатын уақыт жоқ», «Айтам: «Ер Төстікті, Қыз Жібекті» деген жауаптар қарын аштырады. Қазіргі ата-әжелер ұлттық тәрбиенің бастау бұлағы – бесік жырларын, халықтық дәстүрде сақталған ойын өлеңдерді: санамақ, қаламақ, өтірік өлең, сұрамақ, төрт түлік туралы жырларды ойға алмай келе жатқаны шындық. Олардың орнына бүлдіршіндеріміз «Агрессор, Огнедракон (От шашқыш айдаһар), Гумонкозавр (жартылай гуманоид, жартылай динозавр), Эхо-эхо-мульти (құйттай жаңғырық адам), жер асты тіршілік иелері Альфибия, Альакула, түрлі күш иелері – Обьязана-Паук (жартылай маймыл, жартылай өрмекші, Жир Силач (Мешкей батыр), Рыцарьног, Бетман, Өрмекші адам сияқты геройлармен ұйықтап, сол геройлармен ойнап-армандап өсіп келе жатыр. Өзге елдің кейіпкерлері арқылы батырлыққа, адамгершілік нормаларға тәрбиеленген-мен, заманауи техникалық құралдардың әсерімен балалардың ана тілінде сөйлеуінің тежеліп бара жатқандығы байқалуда. Қазіргі ата-әжелердің өз немерелеріне қазақтың қарапайым ертегісіндегі Желаяқ, Көлтауысар, Таусоғарларды, жеті басты айдаһармен күрескен Ертөстік туралы, Балаби, Алпамыс батырлар жайында әңгіме етпеуі, тарихи тұлғалар туралы бүлдіршіндерге арналған кітапшалардың аз шығарылуы ұлттық тәрбиенің тоқырауын білдіруде.

Мектеп жасына дейінгі шақта көрнекті жерде орналастырылған жігіттің бес қаруы, әкесінің омырауы орден-медалдарға толы сырт киімі, енді бір отбасында атасының төрде ілінген шапаны мен қазақы бас киімі баланың ұлттық-патриоттық рухын оятып, патриоттық сезімін туғызуға әсер ететіні байқалды. 3-9 жас аралығындағы балалар әңкұмар, өлеңкұмар келеді. Патриотизмге, елжандылыққа үйретуде Қазақстан жазушылар одағы, «Жалын» баспасының бірлескен дәстүрлі байқауының және республикалық, халықаралық

мүшәйралардың жүлдегері атанған, өзінің аз ғұмырының ішінде ұлттық тәрбиені әспеттеп өткен, «Жарыстан соң жарыс», жинағы үшін балаларға арналған үздік шығармалардың бүкіл одақтық байқауында (1989 ж) арнайы дипломмен наградталған ақын Өтепберген Ақыпбекұлы туындылары ерекше орын алады. Жетісудан шыққан ақын «Елтаңба, Ту, Әнұран» өлеңінде:

«Рәміз сыйлау – қатал сын,
Қорлауға оны батар кім.
Кимешегі ол әжемнің,
Тақиясы ол атамның !...»;
«Мемлекеттік Елтаңба» өлеңінде:
«Елтаңбамыз – ел беті,
Төрге ілінер көрнекті:
Анам таққан шолпыдай,
Дөп - дөңгелек, өрнекті !...»;
«Қазақстан Жалауы» өлеңінде:
«Ілем биік жерге оны ,
Қашан-дағы төрде орны.
Әжем басқан сырмақтай-

Әшекейлі өрнегі...» - деп келген тармақтарында ұлттық рәміздер мен ұлттық нақыштар әсерлі байланыстырылған. Өлең үзінділеріндегі бейнелі теңеулерге қарап отырсақ, бала көңіліне ақынның патриоттық тәрбиенің отбасы мен отан туралы ұғымдардан басталатынын ескерткендігін байқаймыз. Осы өлеңдер үлкендердің алдында патриоттық сезіммен оқылғанда балалардың ерекше ләззат алатыны байқалады. Ақынның рәміздерді «Бойға таққан тұмардай» сақтау керектігін еске салғандығы, ту мен елтаңбаны «Кимешегі ол әжемнің, тақиясы ол атамның» деп, кимешек пен тақияны жерге тастауға болмайтынын түсіндіруі өте әсерлі. Рәміздердегі ұлттық өрнектерді «анам таққан шолпыдай, дөп - дөңгелек, өрнекті» деп суреттеуі баланы ешкімге қимайтын жақын жандары арқылы қазақ елінің рәміздерін құрметтеу сезіміне баулиды. Ендеше, мәңгілік ел атымызға лайық патриоттық сезімді балаға осы автордың «Керек кітап» деп аталған жинағындағы әр өлеңді мәнерлеп оқып-түсіндіру әдісімен оқытуды ұсынамыз [8]. Ендеше, кітаптағы туындыларды пайдаланып, Отандық, ұлттық мерекелерге арналған сахналық қойылымдар құрастыру, балаларға рөлге лайық қазақ киімдерін кигізіп, қолдарына рәміздерді ұстату, шынайы сезіммен ұлттық нақыштарымызды ұлықтату арқылы көкіректеріне отанына деген мақтаныш сезімін оятуды балабақшада экспериментке салу қажет деп білеміз. Шыққан ортасының, жас кезеңдеріне қарай айналасындағы жандардың ықпалымен бүлдіршіндерді өзге елдің геройларына көп еліктетпей, ұлттық рухта тәрбиелеу – нағыз патриоттық сезімге тәрбиелеу екенін естен шығармасақ дейміз. Балаларды мектепке даярлау жұмысы бойынша жүргізген Д.Б. Элькониннің зерттеулерінде «Патриотизмге тәрбиелей отырып оқыту балалардың ойын процесін сауатты ұйымдастыруға байланысты» делінген [5]. Мектеп жасына дейінгі балаларды патриоттыққа тәрбиелеуде ойын әдістерінің тиімділігін растайтын эмпирикалық зерттеулер де бар. Мәскеу балабақшаларының бірінде жүргізілген зерттеуде (2019 ж.) патриоттық бағыттағы ойындарға үнемі қатысқан балалардың дәстүрлі әдістермен оқытатын балаларға қарағанда, өз елінің ұлттық рәміздері мен мәдениеті туралы білім деңгейі жоғарырақ болған. Сондай-ақ олар елінде өткен тарихи оқиғаларды талқылауға қатысуға қызығушылық танытып, туған жерге деген мақтаныш сезімдерін білдірген. Бұл деректер ойынның патриоттық құндылықтарды эмоционалды және тереңірек қабылдануына жақсы әсер ететінін көрсетеді. «Патриоттық рухты ойындарға еліктеген балалар әлеуметтік нормаларды жақсы меңгеріп, өз елінің тарихындағы оқиғаларды сахналық ойындар мен қойылымдар арқылы бейнелей бастаған» деп жазған мектепке дейінгі балалар өмірін зерттеген ғалым [6].

«Ойын әрекеті ұлттық тәрбиенің бір түрі ретінде қолданылуы үшін балалардың жас ерекшеліктеріне сай және қызығушылығын тудыратындай болуы шарт» делінген эмпирикалық зерттеу еңбекте [7]. Біздіңше, 3 жастан 4 жасқа дейінгі балалардың

абстракттілі ойлауы әлі толық дамымағандықтан, мемлекет, ел туралы тақырыпты қабылдату үшін рәміздердегі (ту, елтаңба) және ондағы таныс бейне суреттерін бояту, жеңіл пазлдар құрастырту арқылы беру керек те, ересек топта (5-6 жас) «ерлік», «туған жер», «тарих» сияқты күрделі тарихи-мәдени ұғымдарды мақал-мәтелдер жаттату, мағыналарын түсіндіру арқылы қабылдату тиімдірек. Ал мектепалды топтарында батырлық, ерлік туралы қимылдық және рөлдік ойындар жетекші орын алады деп есептейміз. Ойындардың мазмұны балаларға өз елінің батыры, қорғаушысы немесе тарихи оқиғаларға қатысушысы ретінде сезінетіндей етіліп құрылғанда, олардың әрекеттері шынайы өмірдегідей шықпақ. Мысалы, өзбектің «Дар арқан үстімен жүру», «Ордан қарғы», армян халқының «Жігіттер», грузин балаларының «Бәйге», қазақ халқының «Әуе таяқ», «Хан талапай», басқа да дәлдікті, ептілікті, өз дененді игере білуге, шымыр да батыл болып өсуге тәрбиелейтін ойындарды ұсынамыз [4]. Сарбаздар туралы әңгіме не пьесаға қатысудан қай бала тартынуы мүмкін?! Даму кезеңдеріне сәйкестендіріп, баланың патриоттық сезімін қалыптастыруға берілетін ұғымдарды дұрыс қабылдауына тиімді тәсілдерді іздестіру, тәжірибеге енгізу – зерттеу еңбегіміздің түпкі межесі.

Қазіргі ойын әдістерінің тиімділігіне қарамастан, олардың шектеулері де бар. Біріншіден, барлық балалар ойын процесіне бір адамдай қызыға қатыса бермейді. Қимылдаудан гөрі қиялдауды ұнататын балалар кітап суреттерін қарастырумен болады. Ерекше қажеттіліктері бар балаларға топтық ойындарға қатысу қиын болатындықтан, жетекшінің мұндай балаларға рөлдерді лайықтап беруі немесе қатысудың баламалы түрлерін ұсынуы оны ойын ортасына бейімдеу үшін өте маңызды. Екіншіден, мектепке дейінгі көпұлтты ортада кейбір балалар патриоттық рәміздерді білмеуі де мүмкін. Бұл жағдайда ТМД туларын салыстыра түсіндіру артық емес. Сол сияқты белгілі бір ұлттың болмысымен байланысты патриоттық ойында өзін ыңғайсыз сезінуін туғызбас үшін, ойынға ұйымдастырушы басқа ұлт баласының мәдени мұрасының элементтерін кіріктіруі тиімді болмақ. Мысалы: «Біз – Отанымыздың батырларымыз» ойынында балалар Отан қорғаушылардың немесе тарихи оқиғаларға (мысалы, Ұлы Отан соғысына) қатысушылардың рөлдерін ойнайды. Педагог балалардың ойынға қатысу белсенділігін және олардың бірлесіп әрекет ете алу қабілетін бақылайды. Бұл ойынның тиімділігін бағалау критерийі ретінде пайдаланылады. Қазіргі уақытта дәстүрлі дидактикалық және рөлдік ойындардан бөлек, патриоттық мазмұндағы заманауи цифрлық ойындарды да қолдануға болады. Мысалы, Қазақстанның тарихи орындарына виртуалды саяхат немесе ұлттық рәміздерге қатысты білім тексеруге арналған интерактивті тапсырмаларды орындату.

Зерттеуіміздің бастапқы нәтижелері мынаны көрсетті: Жоғары топтарда балалармен жүргізілген тәжірибеде «Елтаңбаны құрастыр» атты дидактикалық ойын ойнатумен қатар естеріне рәміздер туралы жаттатылған өлеңдерді қайталатып айтқызу тартымды болды. Балалар өз елінің елтаңбасын әртүрлі элементтерден құрастырды, оның рәміздердегі бейнелердің мәнін зерттеді. Ойыннан кейін елтаңба элементтерінің мағынасы талқыланды. «Ту мен эстафета» ойынында балалар командада жұмыс істеуге үйреніп, мемлекеттік рәміздерге деген адал ықыластарын белсенді қозғалыс пен шерудегі салтанатты қарым-қатынастары арқылы бере білді. «Шерудің алдында жүрген шаршамайды» деген сөзбен балалар сапта жүре білу тәртібіне үйретілді. Жүргізушінің сөздері мен тиімді қолданылған ойын түрлері балалардың патриоттық сезімдерін туғызып, топ белсенділігін арттыра алды.

Қорытынды

«Тәрбиелеудегі мақсат – баланы тәрбиешінің дәл өзіндей қылып шығару емес, келешек өз заманына лайық қылып шығару... Тәрбиешінің қолданатын жолы – ұлт тәрбиесі... әрбір ұлттың баласы өз ұлтының арасында, өз ұлты үшін қызмет қылатындықтан, тәрбиеші сол баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті» деп Мағжан Жұмабаев айтқандай, мектеп жасына дейінгі балалардың бойына ұлттық менталитетке тән қасиеттер сіңірілуі тиіс [9]. Балаға кішкентайынан сыпайылық, отбасы және отан алдындағы борыш, ұят, «олай етуге болмайды» сияқты сезімдер, намыс пен әділеттілік қасиеттер сөздік әдісі

арқылы үлкендердің жеке үлгісінен және тәрбиешінің оқу-тәрбие қызметтерін дұрыс жоспарлай алуынан беріледі. Мектепке дейінгі балаларды ұлттық рухта тәрбиелеуде сөздік әдіс түрлерін (әңгімелесу, жатқа өлең оқу, сарбаздар атынан мәнерлеп сөйлеу), ойын әдістерін (әскери ойынды сахналау, маршты өлеңмен қимылдау, саппен жүру, рөлдік, әскери драматизациялық, виртуалды ойындар, т.б.) пайдалану олардың патриоттық сезімдерін қалыптастырудың тиімді жолдары болып табылады.

Жинақтап айтқанда, ұлттық әдет-ғұрыптарға, салт-дәстүрлерге, халықтық ауызекі сөз өнеріне, музыкалық халық мәдениетіне бала кезден үйрету арқылы біз ұлттық патриотизмінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылатын патриоттық сезімдерді бала бойына мектепке дейінгі жастан қалыптастыра аламыз.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Қазақ мәдениеті энциклопедиялық анықтамалық. – Алматы: Аруна 2005. – 65 бб.
2. Бабалар мұрасы – ұрпаққа қазына. М.Рахимжанова, Р.Кожухова, ПГПУ – 2018.
3. Әлімбаев М. Халық – ғажап тәлімгер. – Алматы: Рауан, 1994. – 28, 56 б.
4. Кел, ойнайық. Әлем балаларының ойындары. Жинап, құрастырған және аударған Құрманбай Толыбаев. – Алматы: «Өнер», 1990.
5. Эльконин Д.Б. Психология игры. М.: Наука, 2015.
6. Савин Н.В. Воспитание патриотизма у детей дошкольного возраста. М.: Академия, 2018.
7. Иванов И.А., Петрова Л.М. Эмпирические исследования в патриотическом воспитании детей. Журнал «Психология и образование», 2019.
8. Өтепберген Ақыпбеков. Керек кітап. (Таңдамалы өлеңдері, жұмбақ, жаңылтпаштары). Алматы: «Алматыкітап» баспасы, 2011 жылы.
9. Педагогика. М.Жұмабаев. – Алматы, 1992.
10. Лихачев Л.Д. «Письма о добром и прекрасном» сост., общ. ред. Г.А.Дубровской. – М.: Дет. лит., 1985.

REFERENCES:

1. Qazaq madenieti: entsiklopediialyq anyqtamalyq [Kazakh culture: Encyclopedic reference]. (2005). Almaty: Aruna.
2. Rakhimzhanova, M., & Kozhukhova, R. (2018). Babalar murasy – urpaqqa qazyna [Heritage of ancestors is wealth for generations]. Pavlodar: Pavlodar Pedagogical University.
3. Álimbaev, M. (1994). Halıq – ǵazhap tálimger [The people are wonderful educators]. Almaty: Rauan.
4. Kel, oınayıq: Álem balalarynyń oıyndary [Let's play: Games of children of the world] / Compiled and translated by Q. Tolybaev. (1990). Almaty: Óner.
5. El'konin, D.B. (2015). Psikhologiya igry [Psychology of play]. Moscow: Nauka.
6. Savin, N.V. (2018). Vospitanie patriotizma u detei doshkol'nogo vozrasta [Fostering patriotism in preschool children]. Moscow: Akademiya.
7. Ivanov, I.A., & Petrova, L.M. (2019). Empiricheskie issledovaniya v patrioticheskom vospitanii detei [Empirical research in patriotic education of children]. Journal "Psychology and Education".
8. Aqypbergenov, Ó. (2011). Kerek kitap: Tańdamaly óleńderi, jumbaq, jańyltpashlary [The needed book: Selected poems, riddles, tongue twisters]. Almaty: Almatykitap.
9. Jumabaev, M. (1992). Pedagogika [Pedagogy]. Almaty.
10. Likhachev, D.S. (1985). Pis'ma o dobrom i prekrasnom [Letters about the good and the beautiful] / Comp. and ed. by G.A. Dubrovskaya. Moscow: Detskaya literatura.

ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ВОСПИТАНИЯ ПАТРИОТИЧЕСКОГО ЧУВСТВА У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Бакраденова А.Б., Калиаджаров Д.*

Жетысуский университет имени И. Жансугурова,
Республика Казахстан, г. Талдыкорган

*e-mail: altyn.bakradenova@mail.ru, kaliazhdarov.d@gmail.com

Цель данной статьи – на основе теоретических положений и эмпирических данных проанализировать эффективность игр и словарных методов в воспитании у детей с дошкольного периода патриотизма, а также дать рекомендации родителям и воспитателям детских садов. Авторы предлагают формировать у детей представление о семье, Родине, родственниках, анализируют эффективные пути патриотического воспитания, методы привития нравственных ценностей, в том числе любви к родной стране. На основе теоретических исследований и эмпирических данных показана важная роль игровых и словарных методов в формировании патриотического воспитания. Результаты опроса родителей показали, что семья и детский сад как социальный институт не в полной мере используют народную культуру как средство воспитания патриотизма и имеют большой потенциал в решении этой проблемы. В результате исследования представлены примеры организации игр-действий, сценических представлений с патриотическим содержанием, современных цифровых игр и использования патриотических произведений в образовательном процессе дошкольников в соответствии с возрастными особенностями детей.

Ключевые слова: дошкольники, национальное воспитание, патриотизм, речевой метод, ролевая игра, ценности, национальные символы, традиции.

EFFECTIVE WAYS TO EDUCATE PATRIOTIC SENSES IN PRE-SCHOOL CHILDREN

A.B. Bakradenova, D. Kaliadzharov*

Zhetysu University named after I. Zhansugurov, Republic of Kazakhstan, Taldykorgan

*e-mail: altyn.bakradenova@mail.ru, kaliazhdarov.d@gmail.com

The purpose of this article is to analyze the effectiveness of games and vocabulary methods in raising patriotism in children from the preschool age on the basis of theoretical principles and empirical data, and to give recommendations to parents and kindergarten teachers. The authors propose to form in children an understanding of family, homeland, relatives, and analyze effective ways of patriotic education, methods of instilling moral values, including love for one's native country. Based on theoretical research and empirical data, the important role of game and vocabulary methods in the formation of patriotic education is shown. The results of a survey of parents showed that the family and kindergarten as a social institution do not fully use folk culture as a means of educating patriotism and have great potential in solving this problem. The study provides examples of organizing action games, stage performances with patriotic content, modern digital games and the use of patriotic works in the educational process of preschoolers in accordance with the age characteristics of children.

Keywords: preschool children, national education, patriotic feelings, speech method, role-playing game, values, national symbols, customs and traditions.